

УДК 111.6:161.26

*Я.О. Петік,
аспірант відділу логіки та
методології науки Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України*

ДІЯ – МЕТАФІЗИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

У сучасному інформаційному суспільстві є актуальними фундаментальні питання про статус дії та дієвця (агента змін). Дії як чинники змін у станах справ визначають процеси в усіх сферах – від політики до економіки та бізнесу. Одночасно з цим класичні проблеми філософської метафізики, такі як каузальність і взаємовідношення дієвця і світу, мають потужні аналогії з розглядуваними. Філософія дії також впливає на формальні логіки дії, відповідно, на комп'ютерну науку та робототехніку. А отже, тематика статті, а саме – перетин філософії дії, психології та логіки – є актуальною в практичному контексті.

Серед зарубіжних учених проблемами філософії дії та логіки дії займалися М.Братман, Г.Х. Фон Врігт, К.Сегерберг. Вони будували логіку дії на основі класичної модальної логіки. Серед вітчизняних учених слід виокремити працю А.Лактіонової, яка висвітлює проблему практичного повороту у філософії і його вплив на логіку. Крім неї згадаємо праці М.Мінакова, В.Менжуліна, які також присвячені практичному повороту.

Мета цієї статті – висвітлити складну проблематику поєднання філософії дії, метафізики та філософії свідомості в ракурсі можливості застосування філософських ідей із зазначених напрямів філософського дослідження до формальної логіки. Таке поєднання породжує деякі суперечності, і одне із завдань статті – запропонувати спосіб зняття однієї із цих суперечностей. Фактично це є опис філософського підґрунтя логічних систем, орієнтованих на дослідження психології раціональної дії, який підводить до проекту рішення однієї з філософських проблем цих систем, а саме: проблеми конфлікту поглядів на події філософії дії та метафізики.

Філософія дії – потужний напрям у сучасній аналітичній філософії [4, 3]. Її виникнення пов'язано з так званим поворотом до

практики у 70-х роках ХХ ст., який однаково позначився на аналітичній та континентальній філософії. Філософія дії досліджує дію як особливий акт дієвця, наділеного волею. Дія спрямована на зміну в стані речей. Що можна вважати за дію, чи стосується поняття дієвця тільки людей та як трактувати наслідки дії для середовища – ось типові проблеми філософії дії.

Філософія дії має тісні зв'язки з іншим великим розділом аналітичної філософії – філософією свідомості та, за твердженнями деяких фахівців, походить безпосередньо від нього. Вагомий вплив на цю напрям також має класична раціональна та новітня аналітична метафізика. Перше зумовлено тим, що в більшості концепцій, за допомогою яких вчені пояснюють учинок дієвця, у той чи інший спосіб фігурують його ментальні стани. Логічно, що для того, аби вчинити певну дію, людина має сформувати певні уявлення про навколишній світ, причини та наслідки дії, а також безпосередньо про механізм виконання цього дієвого акту. Такі уявлення разом із рефлексіями щодо власних дій дієвця відносять до ментальних станів, які традиційно досліджуються філософією свідомості.

Вплив метафізики на розгляд проблеми дії пов'язано з тими наслідками, які дія має в навколишньому середовищі. Питання, подібне до того, який статус має дія, неминуче приводить до теоретизування навколо стану справ у світі загалом та онтологічного статусу зміни стану справ. Динамічні зміни в світі, події як причини та наслідки були в центрі уваги метафізики ще за часів Аристотеля, тому філософія дії має міцні зв'язки з нею [1, 304].

Крім названих особливостей філософія дії має потужний історичний зв'язок з аналітичною філософією мови. Річ у тому, що в межах лінгвістичної філософії вперше почали досліджуватися так звані ілокутивні мовленнєві акти – твердження, які справляють пряму дію, будучи вжиті в природному мовленні, на відміну від класичного поняття таких тверджень у силогістиці [2, 14]. Такими твердженнями, наприклад, є накази армійського офіцера або слова священика на весіллі «Оголошую вас чоловіком і дружиною». Наказ, виголошений офіційно, має юридичну та дисциплінарну силу, оскільки, якщо солдат не виконає наказу, до нього автоматично буде застосовано певні санкції. Слова священика є частиною традиційного ритуалу, і саме виголошення таких слів із уст цієї конкретної людини

означає завершення акту та закріплення шлюбного зв'язку.

Утім, це не означає, що ілокутивні твердження обмежуються армією або специфічними офіційними ритуалами. Якщо ми відступимо від чистої філософії мови та заглибимося у філософію дії, стане зрозуміло, що в сучасному світі основною валютою соціальних інтеракцій та причиною значних змін у фізичному виробництві чи соціальному полі є саме слова.

Чимало попередніх ідей щодо мови та мовлення, наприклад, важливість контексту для визначення статусу твердження, перекочували у філософію дії. Це не кажучи вже про загальну методологію досліджень з аналітичної філософії, яку повністю запозичено філософією дії, оскільки філософія дії є розділом аналітичної. Значний вплив має теорія раціональних рішень і планування [8, 3]. Дослідження має зв'язки з негуманітарними науками, такими як когнітивна психологія та фізика.

Філософія дії неминуче починається з питання, що саме можна вважати дією. Визначення, яке підказує буденна свідомість, таке: дія – це певна зміна в стані справ, спричинена дієвцем. Але реальна ситуація складніша, ніж наведене визначення. Як ми бачили з попереднього прикладу, навіть проголошення певних фраз за певних обставин може справляти вплив на стан речей у світі й, таким чином, бути дією. Водночас, багато змін у стані речей спричинено природою або є лише наслідками попередніх дій і не повною мірою може вважатися самостійними діями. У попередньому обговоренні було згадано ментальні стани, причини та наслідки як головні поняття, пов'язані з проясненням статусу дії. Усі ці поняття використовуються в поясненні та визначенні дії в різноманітних теоріях. Але кожне з таких визначень має свої проблеми й тому існує декілька альтернативних теорій. Тобто ситуація у філософії дії нагадує ситуацію в метафізиці. Як ми побачимо згодом, дослідники дій просто вибирають одну з теорій, яка є для них найбільш зручною. Це спричиняє, зокрема в логіці, існування іншого набору різноманітних альтернатив. Утім, існують погляди, які визнаються за домінуючі більшістю філософів. Такою є, наприклад, наголошення на необхідності введення поняття намірів (інтенцій) у працях останніх років.

Учені обговорюють, які саме переконання потрібні людині для того, щоб усвідомити своє бажання та необхідність подальшої

активної дії для втілення його у життя. Адже, навіть щоб здійснити бажання, дієвець має усвідомлювати, що він має це бажання. Яка саме роль переконань? Чи потрібні інтенції як окрема категорія і якщо так, то в чому особливість цієї категорії [6, 28]? Певне інше переконання може завадити на шляху перетворення пропозиції на інтенцію.

Переконання та правила про перетворення переконань та бази переконань – це сфера досліджень формальної епістемології, і філософія дії наслідую деякі з основних її проблемних місць. Так, відомим фактом є те, що переконання щодо стану справ неможливо представити у вигляді окремих пропозицій. Переконання агента – це завжди певна система тверджень, найімовірніше поєднана в складну мережу логічними відношеннями. Так, для того, щоб узяти зі столу склянку з водою і випити воду, людина має мати переконання про те, що перед нею справді склянка з водою, і те, що вона спрагла. Отже, окрім переконань, які можуть заперечити певну дію, для кожної дії існують групи переконань, які чинять підтримувальний вплив. Класифікація подібних підтримувальних переконань становить окрему формальну та філософську проблему.

Факт того, що найпростіші акти поведінки потребують мережі з переконань, приводить до тези деяких спеціалістів про те, що є певне ядро практичних тверджень і поведінки і більш складні переконання вже тільки додаються до нього. Тим не менш, ситуація залишається складною, адже виникає питання: який саме вид має згадане ядро практичної поведінки? Які саме твердження мають входити в базу переконань для того, щоб дієвець мав раціональну поведінку, наприклад, дбав про самозбереження? Крім очевидних проблем, тут починає відігравати роль статус самого дієвця. Якщо практичне ядро людської поведінки має досліджуватися психологією та антропологією, що ми можемо сказати про те, як має правильно поводитися представник іншого біологічного виду або робот? Якщо додати до цього і бажання, ситуація значно ускладнюється. Чи можна застосовувати до бажань поняття раціональності? Як будуть взаємодіяти раціональні та нераціональні бажання?

Хтось, налаштований критично, може зауважити, що не треба обмежувати горизонт дій і вчинків рухами тіла. Зрештою, в природній мові мало хто може сказати, що мав на увазі певний рух тіла дієвця, коли говорив про його вчинок. Учинки мають моральний,

соціальний, інколи історичний аспекти. Коли ми говоримо про вчинок у своєму буденному мовленні, ми, як правило, реферуємо до якоїсь значної дії, що мала важливі наслідки й значною мірою характеризує свого дієвця. Тим більш парадоксальним є те, що у філософії дії загально визнаним фактом є думка, що всі вчинки, хоч би якими значними вони були, так чи інакше походять від рухів тіла, а отже, від тілесності, адже великі вчинки ми звикли асоціювати з роботою людського духу. Так, оратор, проголошуючи політичну промову, неодмінно задіє легені та голосові зв'язки, а філософ, записуючи найтонші та найскладніші метафізичні ідеї, використовує м'язи своїх рук.

Звичайно, неможливо врахувати абсолютно всі контексти, властиві дії. Вочевидь, потрібно виходити з конкретної ситуації та конкретного дієвця. Часто сама людина не здатна врахувати всі наслідки своєї найпростішої дії, навіть якщо не торкатися складних соціально-політичних дій. Відомим у філософії дії є такий мисленевий експеримент [7, 1]: людина повертається до себе додому і, щоб відшукати ключі від машини, вмикає світло в кімнаті. Водночас вона не знає, що в квартирі перебуває грабіжник. Увімкнувши світло, дієвець просигналізував грабіжнику, що він повернувся в квартиру, – це прямий наслідок його дії. Чи можна вважати, що попередити злочинця входило в його наміри? Буденний здоровий глузд скаже, що ні, але чи дійсно це так? Він мав інтенцію ввімкнути світло задля певного наслідку із цієї дії – зробити пошук ключів легшим. Попередження для грабіжника – це такий самий наслідок із цієї дії. Знов ж таки постає питання – яким чином обрати критерій для розрізнення цих наслідків? Якщо ми скажемо, що справді інтенціональними ми можемо вважати тільки строго заплановані дії, це зумовлює нові труднощі. Припустимо, що дієвець хотів досягти мети А дією В через наслідок цієї дії С. Щось пішло не так, і дія В дала замість наслідку С наслідок Д, але через певні обставини це привело до того самого результату – В. Що можна сказати про таку ситуацію з точки зору згаданої концепції інтенціональності? Ми можемо також сказати, що значення має тільки цільова, остаточна подія, але це буде часткове і технічно не елегантне рішення. Крім того, можна заперечити, що є можливою ситуація, коли бажана подія взагалі не відбулась. Чи впливає із цього те, що в такому випадку дія взагалі втрачає свою інтенціональність? Чи належить

інтенціональність дії до повного ланцюга наслідків від початкової події, чи є певна межа? Це проблемні питання, із яких розпочинались перші обговорення в ранній філософії дії.

В основі наукового розгляду ментальних станів, які стосуються дії, лежить можливість представлення їх у вигляді пропозицій. Так, переконання когось про те, що навпроти нього стоїть склянка з водою, можна записати у вигляді пропозиції Р. Треба наголосити, що суттю переконання про воду залишається зміст пропозиції Р, а не саме речення. Представлення інформації таким чином дає можливість розглянути формальні відношення між змістами пропозицій та побудувати моделі раціональної дії. Пропозиція дає змогу репрезентувати різноманітні ментальні стани за допомогою однакового механізму. Наприклад, людина може знати, що перед нею не просто стоїть склянка з водою, а ще й те, що вона може простягти руку, щоб узяти цю склянку і випити воду. Рефлексивне переконання про такий акт записувалося такою самою пропозицією, як і попереднє переконання. Але, окрім того, ця пропозиція абсолютно без внутрішніх змін могла б стати частиною множини бажань або намірів. Зміниться лише ставлення дієвця до пропозиції, яке виражається множиною, до якої вона належить.

Другим питанням, яке постає разом із першим щодо феномена дії, є те, як дію необхідно пояснювати. Тут набувають першорядного значення причини та наслідки. Нескладно уявити ситуацію, коли акти дієвця є не результатом проявів його волі, а зумовлені обставинами, тобто каузальною історією світу. Як у такому випадку відрізнити події від дій?

Якщо ми назвемо таку подію дією, то втратимо критерій, за допомогою якого можна розрізнити ці дві сутності. Ми пам'ятаємо, що, окрім фізичних подій, згадувались також і ментальні стани дієвця. Якщо акт, здійснений без жодного попереднього узгодженого ментального стану, є дією, ми з таким самим успіхом можемо назвати дією будь-яку фізичну подію, не пов'язану з воліннями дієвця. Так, дощ чи падіння предмета під впливом гравітації теж із певної точки зору можуть бути розцінені як дії. У такому випадку нам не буде потрібен ні дієвець, ні окреме поняття про дію як особливий онтологічний акт, оскільки все в світі буде лише певною подією. А для вивчення подій і динамічних змін у світі загалом існує класична

метафізика [5, 9]. Що ж такого особливого в ментальних станах, що могло б врятувати від подібної помилки? Схоже, що тільки введення та надання особливого статусу для ментальних станів робить можливим розрізнення дій та подій.

Тут потрібно прояснити позицію стосовно деяких із ключових моментів класичної філософії свідомості. Ментальний стан – це також певна особливий акт, що відбувається у внутрішньому розумовому просторі дієвця [10, 51]. У цьому контексті вона має тісний зв'язок із навколишнім світом, оскільки всі ментальні стани, пов'язані з дією (такі як переконання чи бажання), в тому чи іншому вигляді репрезентують реальність. Вони реферують до певних об'єктів чи подій, які існують чи можуть існувати. Таким чином, ці ментальні стани мають властивість бути спрямованими на реальність. Вони певним чином узгоджені з нею, і ця узгодженість виражається пропозиційними настановами. Саме із зазначеною властивістю і пов'язане визначення філософа Дональда Девідсона, який винайшов чіткий критерій розрізнення події та дії. Згідно із критерієм Девідсона, справжній дії, окрім причин, передують ментальні стани, які інтенціонально спрямовані на цю дію. Вчинки відрізняються від подій своєю каузальною історією, в основі якої лежить особливий ментальний стан.

Звичайно, з точки зору чистої філософії свідомості, тут багато проблематичних місць. Так, доволі вільно трактується роль ментальних станів та їх можливість мати референційний зв'язок із безпосередньою реальністю, тобто інтенціональність. Цілі школи філософії свідомості побудовані на запереченні подібної можливості. Утім, філософія дії неможлива без визнання такого зв'язку. Візьмімо для прикладу доктрину епіфеноменалізму [11, 1], згідно з якою ментальні стани як частина ментального життя – це просто побічний феномен справжньої каузальної історії світу. Ментальне не має жодного стосунку до справжнього світу, воно замкнене саме на себе, а дієвець не має справжньої свободи волі – він повністю визначається історією навколишнього середовища. Філософія дії не може існувати на такій основі, оскільки тоді відбувається згадане змішання сутностей – усе стає подією і для дії не залишається місця. Це наголошує на тому, що філософія дії може існувати тільки як певний розділ філософії свідомості, інакше вона або самозаперечується,

або перетворюється на серію досліджень із метафізики.

Проблему референційності можна розглянути також з іншого боку. Заглиблюючись у філософію дії, ми так чи інакше визнаємо те, що ментальні стани здатні чинити прямий фізичний вплив на перебіг подій у фізичному світі. Сама природа цього впливу є проблемним питанням метафізики ще з часів Декарта. Тобто ментальне та фізичне певним чином взаємодіють. А це проблема, яка постала в історії філософії навіть не в ранній філософії свідомості, а ще за часів Декарта [3, 147].

Ми також маємо визначитись із метафізикою, яку будемо застосовувати в згаданому випадку. Чи є це декартівські дві субстанції, чи монізм, чи якась із альтернативних теорій? Інакше ми не зможемо надати місце ментальному у світі фізичного. Розрізнення ментальних станів як особливого об'єкта стосовно фізичних подій, яке ми зробили, увійшовши в проблематику філософії дії, вочевидь веде до визнання певної форми дуалізму. Дуалізм – це концепція, згідно з якою ментальне та фізичне – дві окремі субстанції. Визнати себе класичним дуалістом у сучасних обставинах означає стверджувати дуже екзотичну думку про навколишній світ і закрити двері до взаємодії своєї концепції з низкою наукових дисциплін, таких як когнітивна психологія.

Крім того, існує згадана вже проблема інтеракції ментального та фізичного, яка за умови визнання слушності дуалістів тільки загострюється. Якщо ментальне та фізичне – це окремі світи, то в який спосіб ментальне справляє такий потужний вплив на наші вчинки і через них на зміну перебігу подій у фізичному світі? Зрозуміло, що тільки деякі з теорій філософії свідомості узгоджуються з концепціями філософії дії, але чи маємо ми право таким же чином прив'язати нашу теорію дії до певної доктрини метафізики? Зрештою, ми раніше визнали метафізику одним із джерел наших понять про дію та її наслідки, а це означає, що, як мінімум, необхідна можливість певної співпраці двох дисциплін. Метафізичні питання мають обговорюватися і це має впливати на філософію дії, як і внутрішні висновки філософії дії мають впливати на метафізичні дебати. Якщо дія справді особлива для фізичних подій, це не може не мати наслідків для метафізичного поняття про причини та наслідки.

Інша проблема – твердження про те, що певні ментальні стани репрезентують реальність [9, 63]. З епіфеноменалізмом тут усе

зрозуміло – він відкидає будь-яку подібну можливість, як і в попередньому випадку. Тим не менш проблеми в цьому разі викликають не тільки подібні до епіфеноменалізму теорії, а й усі теорії, що заперечують репрезентаційну теорію свідомості. А це доволі значний шар теорій. Таким чином, стає зрозумілим, що філософія дії може існувати тільки як продовження певної групи теорій у філософії свідомості.

Ми підходимо до головної проблеми цієї статті. Описано не просто дві доктрини, в яких є певні розбіжності, а складна система із філософії дії, метафізики та філософії свідомості, в якій є багато суперечностей на кількох рівнях. Окрім того, відзначимо, що кінцевою метою є не розв'язання цього клубка проблем, а підготовка зазначеного теоретичного матеріалу для формалізованого розгляду в межах певного логічного аксіоматично-дедуктивного числення.

А з огляду на практичне застосування проблемний пункт є один. Це дія дієвця стосовно каузальної історії загалом. До цього питання зводяться всі згадані в статті моменти. Чи визнаємо ми свободу волі? Як ми відрізняємо дію від події з огляду на попереднє рішення? Водночас головним контекстом є те, що ці класичні метафізичні питання необхідно вирішити з огляду на застосування цього концептуального апарату у формальній логіці. Водночас, саме цей контекст надає ключі до вирішення цієї проблеми.

Логіка дії розглядає агента як незалежне джерело змін. Логіка дії справді розглядає агента, як це видно зі специфікацій агентів в епістемічних логіках та логіках дії. Події розглядаються абстрактно, як зовнішнє середовище стосовно агента. Метафізика не завжди вважає агента незалежним. Іноді вона вважає, що агент повністю визначається зовнішнім середовищем, і всі його вчинки є просто частиною каузальної історії світу. Але ніщо не заважає розглядати агента окремо: як джерело подій або навіть просто множину подій. Таким чином, рішенням суперечності між метафізикою та філософією дії на практичному рівні є допущення нейтрального розгляду агента, безвідносно до детермінізму чи питання про свободу волі. Отже, більшість наявних суперечностей у філософській основі логіки дії знімаються.

Підсумовуючи, відзначимо, що філософія свідомості у природний спосіб розвинулась із аналітичної філософії мови і, своєю чергою, породила філософію дії. Процес початку впливу філософії дії на логічні

системи, пов'язані з формалізацією поведінки, був тільки питанням часу. Філософія дії є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку аналітичної філософії.

Як неодноразово зазначалося в літературі, так званий практичний поворот в аналітичній філософії повторює подібний поворот у континентальній філософії. Практична філософія стала одним із найпотужніших трендів у філософії за останні десятиліття. Розгляд взаємних впливів філософії логіки та філософії дії є, таким чином, актуальним з точки зору не лише формальних систем, а й загального філософсько-історичного контексту.

Отже, в статті розглянуто філософські підвалини логік дії – філософію свідомості, філософію дії та класичну метафізику. Філософія дії є відгалуженням аналітичної філософії, яке дуже швидко розвивається і здійснює значний вплив на деякі формальні системи. Такими формальними системами є, наприклад, логіки дії. Зняття суперечностей між цими філософськими доктринами є важливим для логіки та філософії логіки. Метафізика розглядається в історичній перспективі, як історичне тло та традиція, яка є засновками розгортання основного філософського «конфлікту».

Увагу сконцетровано на суперечності між поняттям активного дієвця з філософії дії та формальних логік дії та філософським детермінізмом метафізики. Подолання цієї філософської суперечності є головною метою роботи. Стаття віддає данину поваги класичній метафізиці, але самі методи, які обговорюються, залишаються в царині практичного повороту та рецептів, що їх можна застосувати до формальних систем.

У процесі викладу аналізуються поняття філософії мови як генетичної основи філософії свідомості і, відповідно, філософії дії. При цьому маються на увазі саме історично-методологічні зв'язки між дисциплінами. Зокрема, розглянуто концепт ілокутивних тверджень або тверджень як дій. Простежуються складні відносини аналітичної філософії мови та філософії свідомості. Надалі реконструюється історично-концептуальний розвиток основних проблем і понять, який привів до появи філософії дії з філософії свідомості. Розвиток філософських традицій та їх синтез неминуче приводить не тільки до нових результатів, а й до суперечностей, одна з яких є в центрі аналізу цієї статті.

Розглянуто поняття дії безвідносно до історії питання, а також каузальну історію світу та включеність актів дієвця до неї. Запропоновано ідею нейтрального розгляду, яка знімає суперечність між філософією дії та метафізикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аристотель*. Метафізика // Аристотель. Собрание сочинений. – М., 1975. – 549 с.
2. *Бочаров В.А., Маркин В.И.* Силлогистические теории. – М., 2010. – 336 с.
3. *Декарт Р.* Размышления о первой философии // Декарт Р. Сочинения. – СПб., 2006. – 648 с.
4. *Лактіонова А.* Філософія дії. – К., 2016. – 367 с.
5. *Лакс М.* Метафізика. – К., 2016. – 584 с.
6. *Bratman M.* Intentions, plans and practical reason. – Stanford, 1999. – 208 с.
7. *Grundmann T.* Platonism and A Priori in Thought Experiments // The Routledge Companion to Thought Experiments. – London, 2017. – 582 с.
8. *Jeffrey Richard C.* The Logic of Decision. – New York : McGraw-Hill, 1965. – 246 с.
9. *Papineau D.* Reality and Representation. – Oxford: Blackwell Publishers, 1987. – 264 с.
10. *Putnam H.* The Nature of Mental States // Art, Mind and Religion. – Pittsburgh, 1967. – 158 с.
11. *Shapiro L. A., Sober E.* Epiphenomenalism: The Do's and the Dont's // Thinking About Causes: From Greek Philosophy to Modern Physics. – Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2007. – 318 с.

Петік Я.О. Дія – метафізичний та практичний аспекти.

У статті розглядається проблематика, спільна для метафізики та аналітичної філософії свідомості та філософії дії. Окрім того, досліджується можливе застосування філософських ідей до певних формальних логік (наприклад, логік дії). Автор звертається, зокрема, до витоків філософії свідомості в аналітичній філософії мови та концептуалізації поняття дії у філософських та формальних контекстах.

Аналізуються суперечності між існуючими філософськими доктринами, серед яких виокремлюється центральна – протиставлення метафізичного

детермінізму та свободи волі, яка допускається у філософії дії та своєрідно трактується в логіках дії. У статті пропонується підхід до вирішення цих труднощів у межах практичного застосування ідей філософії дії в логіці.

Ключові слова: дія, ментальний стан, каузальність, філософія мови, детермінізм, свобода волі, логіка дії.

Petik I. Action – metaphysical and practical aspects.

In today's society of information fundamental questions about nature of action and status of the agent of action remain actual. Actions as reasons for changes in situations rule the processes both in politics and economics. Classical metaphysical questions such as causality and relations between agent and world also arise as the theoretical background.

Paper views problems common for metaphysics, analytical philosophy of mind and philosophy of action. Aside from that, possible usage of philosophical ideas for some formal logics (for example logics of action) is investigated. In the process of investigation the paper turns to foundations of philosophy of mind in analytical philosophy of language and conceptualization of the notion of action in formal and philosophical contexts.

The contradictions between existing philosophical doctrines are analyzed among which a central is highlighted – the contrapositioning of the metaphysical determinism and freedom of will which is assumed in philosophy of action and interpreted in specific way in the logic of action. Paper proposes an approach to solving these difficulties in the context of practical usage of philosophy of action ideas in logic.

Philosophy of mind naturally develops from analytical philosophy of language and on its part gives birth to philosophy of action. The start of the process of the interconnected influence of the philosophy of action and formal systems devoted to formalization of the behaviour was only the question of time. By now philosophy of action is one of the most prospective directions of development of the analytical philosophy.

As many times was pointed in the literature on the topic, so called practical turn in the tradition of the analytical philosophy mirrors the similar turn in the continental tradition. Practical philosophy became one of the most powerful trends in philosophy for last decades. The view on the research on the verge of the philosophy of logic and philosophy of action is this actual not only for formal systems but also from the standpoint of philosophical and historical contexts.

Key words: action, mental state, causality, philosophy of language, determinism, freedom of will, logic of action.